

Klapko, D., Remsová, L., Kolaříková, V., Sedláková, M., & Žákovský, L. (2014). *Výzkumný exkurz do diskursů o Romech*.

Brno: Masarykova univerzita.

Monografie *Výzkumný exkurz do diskursů o Romech* je dalším příspěvkem do diskuse, která se týká vztahu majority a romské minority na území České republiky. Teoretický rámec monografie tvoří diskursivní analýza, jejímž prostřednictvím jsou analyzována data především z pedagogického prostředí. Kniha je členěna do osmi samostatných kapitol.

První, metodologická, kapitola nás uvádí do teorie diskursivní analýzy a dá se říci, že může být solidní oporou pro studenta, který vstupuje na pole výzkumu. Koncepty a terminologie jsou podrobně a důsledně vysvětleny, je zde představeno konstruktivistické a strukturalistické pojetí diskursu. Zdá se, že hlavní inspirací je *Foucaultovská diskursivní analýza*, která se zaměřuje na vztahy mezi symbolickými systémy a lidskou subjektivitou a sleduje otázky vztahu moci a vědění, vlivu diskursu na sociální pozici v konstruovaném světě apod. Lze konstatovat, že vzhledem k tématu je vybraná teorie pochopitelná a nosná. Možná by jí někdy slušel kritičtější přístup k myšlenkám klasiků.

Dalších sedm kapitol nás zavádí do různých kontextů a situací, které jsou spojeny s tématem Romové. V pořadí druhá kapitola – *Zmapování mediálních konstrukcí českého školského diskursu na téma vzdělávání žáků ze sociálně vyloučeného prostředí* – analyzuje texty *Učitelských novin*. Výsledky interpretace jsou závažným příspěvkem do diskuse ohledně inkluze, která vzhledem k legislativním změnám nabývá na intenzitě. Mimoto mají výsledky historický přínos jako podrobné zachycení názorů různých odborníků v konkrétní době.

Třetí kapitola – *Diskursivní analýza názorů pedagožek ZŠ na vzdělávání romských žáků* – nás vede do dvou škol, které vzdělávají žáky ze sociálně vyloučených lokalit. Analýza a interpretace výsledků kriticky ukazuje postoje učitelů a, byť je v závěru podotknuto, že se jedná o omezený výpovědní prostor, lze konstatovat, že se v našich výzkumech setkáváme s velmi podobně strukturovanými výpověďmi (Bittnerová, Doubek, & Levínská, 2015).

S nekorigovaným, otevřeným rasismem žáků se setkáváme ve čtvrté kapitole – *Analýza konstruování sociálního světa žáků ZŠ na téma Romové v ČR* –, která kvůli tomu, že dospívající nekontrolují, zda jsou jejich výroky společensky

žádoucí, nebo ani netuší, že rasismus je společensky nežádoucí koncept, ukazuje morální bídu „naší“ společnosti. „Naší“ míním majoritní, „českou“ společnost a navazuji na konstrukce aktérů výzkumu. Interpretace výpovědí žáků i učitelek ukazují, že na poli vzdělávání stále chybí důstojný diskurs a výchova k občanství, která by kladla důraz na primární rovnost lidí bez ohledu na jejich etnickou příslušnost a tak umožňovala, aby se z „oni“ stávali „my“. V tomto směru nevyznívá optimisticky ani sedmá a osmá kapitola, která se zabývá mediálním diskurzem o Romech.

V páté kapitole se prostřednictvím analýzy romských pohádek čtenář setkává s pohledem minority na sebe samu, jakým způsobem je ve vyprávěních konstruována romská identita, kdo je a kdo není Rom, kdo je odcizený Rom. Přestože jsou nálezy autorky zajímavé, tak ve shodě s ní konstatuji, že by bylo dobré rozšířit interpretaci o texty, které se zabývají romskou identitou a její konstrukcí z různých pohledů. Tématu identity a národnosti se věnují badatelé z různých kateder a výzkumných ústavů a je dobré se podívat na odlišnosti či shody jejich interpretací.

V poslední, osmé, kapitole – *Návrhy modifikace divadla utlačovaných pomocí vybraných nástrojů diskurzivní analýzy* – může pedagog nacházet cestu, jak zacházet ve výuce se sociální nerovností. Nicméně v kontextu celé knihy se nabízí otázka, zda je možné v prostředí české školy realizovat projekt tohoto stylu. Nacházejí se zde žáci, učitelé a další lidé, kteří si uvědomují potřebu rozptylovat hranici mezi „my“ a „oni“ jako neproduktivní?

Jako čtenář bych ocenila, kdyby se teorie neopakovala na začátku jednotlivých kapitol (vzhledem k tomu, že byla prezentována v kapitole první) a čtenáři by byli pouze uvedeni do tématu a struktury kapitoly. Dále by bylo příjemné, kdyby byla v knize samostatná kapitola, která by se týkala grafického uspořádání analýzy, a nebyl by jím zatěžován text kapitol. Z hlediska badatelky, která se zabývá kvalitativní metodologií, se mi zdají nepřipadné omluvy autorů typu, že se jedná o subjektivní analýzu, protože jakýkoli postoj zaujímá subjektivní perspektivu a lze tvrdit, že i v kvantitativním šetření je přítomna subjektivita výzkumníka. Naopak je třeba zdůraznit přínos, který kvalitativní metodologie přináší, a to je hloubka poznání, nalezení významu, který aktéři výzkumu prisuzují žité realitě apod. Na některých místech knihy se mi zdá, že metoda interpretace nabývá vrchu nad obsahem sdělení, a tak se její čtení někdy stává krkolomným.

Nicméně když se podíváme na knihu jako celek, musím konstatovat, že přináší další zajímavé výsledky, které zapadají do výzkumů, jež jsou v České republice na dané téma realizovány. Pro mne osobně jako výzkumnici nepřináší novinky jako takové, ale potvrzují, s čím se setkáváme během našich terénních výzkumů. Určitá podobnost výsledků neznamená, že by monografie byla redundantní, naopak, domnívám se, že je potřeba přinášet zprávy o situaci v naší společnosti a doufat, že vzdělavatelé budou schopni kriticky reflektovat situaci, ve které se nachází náš vzdělávací systém, náš přístup k občanství, a dokážou své poznatky implementovat do praktických výstupů.

*Markéta Levínská
Univerzita Karlova v Praze,
Pedagogická fakulta, Katedra psychologie*

Literatura

Bittnerová, D., Doubek, D., & Levínská, M. (2015). *Pomoc a pořádek. Kulturní modely v pomáhajících profesích*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Errata, aneb o autorské slepotě

Vážení čtenáři Pedagogické orientace, věřím, že jako autoři odborných textů dobře znáte ten proces, kdy se z holé kostry, náznaků výkladových linií, útržků myšlenek, chaotických črtů a idiosynkratických poznámek stává smysluplný, koherentní, splavný a vybroušený text. Zpravidla se během tohoto procesu podaří z textu odstranit všechny věcné i technické nedokonalosti, omyly, chyby a nepřesnosti, a to před tím, než je nabídnut redakci příslušného časopisu. Dovolte mi, abych Vás s omluvou informoval, že má recenze otištěná v minulém čísle PedOr bohužel takovým případem není. A tak cítím za svoji povinnost na tomto místě uvést, že správný název (druhé) recenzované knihy je „Česká vzdělanost: multidisciplinární pohled na fenomén národní kultury“ (nesprávný název je uveden v nadpisu na s. 304 a v seznamu literatury na s. 315), správný název nakladatelství, jež tuto knihu vydalo, je samozřejmě Wolters Kluwer (nesprávný název je uveden v nadpisu na s. 304 a v seznamu literatury na s. 315) a správný název Vopěnkova fascinujícího souboru je „Úhelný kámen evropské vzdělanosti a vědy“ (nesprávný název je uveden na s. 299).

Petr Najvar